

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

วัดร่องเจ็ญธรรม ตั้งอยู่ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ได้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย และได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในรัชสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเจ้าพระยาสุรินทรฤชเจ้าเมืองเพชรบุรีในสมัยนั้น ภายหลังจากที่ท่านได้สร้างความคิดความชอบด้วยการยกทัพไปปราบกบฏที่เมืองปัตตานี เพื่อสำหรับใช้ในการประกอบศาสนกิจเนื่องจากวัดร่องเจ็ญธรรมตั้งอยู่บริเวณด้านหลังจวนของท่าน จากประวัติและความสำคัญของวัดในเบื้องต้นทางกรมศิลปากรจึงได้ทำการขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดร่องเจ็ญธรรมให้เป็นมรดกทางด้านวัฒนธรรมของชาติเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2520

ในปัจจุบันด้วยการขาดจิตสำนึกทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติทำให้ทางวัดร่องเจ็ญธรรมได้รื้อโบราณสถานภายในวัดซึ่งประกอบไปด้วย ศาลาการเปรียญ และหมู่กุฏิลงเหลือเอาไว้เพียงพระอุโบสถ, พระเจดีย์ และหอรบซึ่งในปัจจุบันมีสภาพชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นทางวัดยังได้ปล่อยให้บ้านเรือนประชาชน และตลาดสดเข้ามาใช้พื้นที่ในวัดอย่างไม่เป็นระเบียบทำให้สภาพของวัดดูวุ่นวายสับสน ขัดกับความหมายของคำว่า วัด อันหมายถึง สถานที่ทางพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย¹

จากความสำคัญ และปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัดร่องเจ็ญธรรม จึงสมควรที่จะทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการออกแบบพระอุโบสถ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดร่องเจ็ญธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัดให้มีเหมาะสมกับความเป็นวัดที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกทางด้านวัฒนธรรมของชาติ อีกทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของวัดร่องเจ็ญธรรม ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลาง

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (กรุงเทพฯ:อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า747.

เมืองเพชรบุรีขึ้นมาใหม่เพื่อให้เป็นวัดที่มีความเหมาะสมกับความเป็นสถานที่ทางพุทธศาสนาเพื่อใช้สำหรับการระลึกถึงพระพุทธองค์ และประกอบพิธีทางศาสนาในชุมชนของคนได้อย่างเหมาะสม

ในการวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นการวิจัยเพื่อหาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการออกแบบพระอุโบสถและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดธ่อเจริญธรรม เพื่อสามารถที่จะแก้ปัญหา ระหว่างวัด และชุมชนที่เข้าไปอยู่ในพื้นที่วัดให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระบบและเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม อันจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัดธ่อเจริญธรรมในสภาพปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษาถึงการใช้พื้นที่ และการวางผังของวัดในงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรี
3. เพื่อศึกษาถึงคติความเชื่อและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อความหมายเพื่อสำหรับเป็นแนวในการออกแบบพระอุโบสถวัดธ่อเจริญธรรม
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการออกแบบพระอุโบสถและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดธ่อเจริญธรรม

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาถึงการใช้พื้นที่ของวัดในงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย
2. ศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยจะทำการสำรวจรังวัด, ถ่ายภาพ, เขียนแบบรูปทรงอาคารและโครงสร้าง

3. วิเคราะห์โดยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมตลอดจนการใช้พื้นที่ภายในวัด

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ขอทำข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อความเข้าใจตรงกันดังต่อไปนี้

1. จะทำการศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรีที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติโดยกรมศิลปากรและรับรองว่าเป็นวัดที่ได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย

2. จะทำการศึกษาเฉพาะพระอุโบสถที่นักวิชาการได้ให้ความเห็นไว้ตรงกันว่ามีความงดงาม และยังคงเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีเอาไว้ โดยยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์อยู่

3. การศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ จะทำโดยการสำรวจรังวัดและเขียนแบบอย่างละเอียด โดยใช้มาตราวัดในระบบเมตริกเพื่อวัดขนาด และระยะต่างๆของพระอุโบสถที่ทำการศึกษา

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรีที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย

2. เพื่อทราบถึงคติความเชื่อในการวางผังและการใช้ที่ดินของวัดในสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย

3. เพื่อสามารถออกแบบพระอุโบสถและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วัดร่องเจริญธรรมได้ โดยยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของงานสกุลช่างเพชรบุรีเอาไว้

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

กำหนดขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยเพื่อที่จะให้การศึกษาเป็นไปตามประเด็นต่างๆ ที่ได้วางเอาไว้ดังนี้

1. การเก็บข้อมูล และการศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อที่จะนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อใช้ในการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสารเป็นข้อมูลที่ได้ทำการรวบรวมเอาไว้แล้ว เช่น บทความ, วารสาร, ผลงานการวิจัย เป็นต้น

1.2 การศึกษาข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลที่ได้จากสถานที่จริงโดยวิธีการถ่ายภาพ, สัมภาษณ์, ตลอดจนการเขียนแบบเพื่อทราบถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถที่ทำการศึกษา

1.3 การศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลที่หาไม่ได้จากการศึกษาภาคเอกสารหรือภาคสนามต้องใช้การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหานั้นๆ

2. การจัดลำดับข้อมูล คือ การแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่เพื่อสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการศึกษาได้อย่างเป็นระเบียบ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยจะทำการศึกษาจากข้อมูลที่ได้ และวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ออกเป็นประเด็นพร้อมทั้งตั้งข้อสังเกตจากการสำรวจอาคารต่างๆ

4. การสรุปผล โดยการอธิบายประเด็นต่างๆ ที่ได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ เพื่อทราบถึงเหตุผลและแนวความคิดต่างๆ

1.7 นิยามคำศัพท์

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้ทำการวิจัยได้ให้นิยามของคำศัพท์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในงานวิจัยทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ และติดตามการศึกษาได้โดยสะดวก คำที่ได้กำหนดนิยามไว้มีดังนี้

1. ฐานปัทม์ หมายถึง แทนฐานชนิดที่ประกอบด้วยบัวคว่ำ และบัวหงาย คั่นกลางด้วยส่วนที่เรียกว่าหน้ากระดานท้องไม้ฐานชนิดนี้เป็นฐานที่มีแนวหน้ากระดานบนและหน้ากระดานล่างเสมอกันตรงส่วนลึกที่สุดเรียกหน้ากระดานท้องไม้นั้นจะมีลวดบัวลูกแก้วประกอบ

หรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้องค์ประกอบเชิงศิลปะอื่นๆก็อาจนำมาประดับเพิ่มเติมได้ในกรณีที่ไม่ทำให้เสียรูปเดิม ฐานปัทม์นี้นิยมทำเป็นฐานรองรับในชั้นที่สูงขึ้นไปจากฐานเชิงหากนำฐานชนิดนี้มาใช้เป็นอิสระไม่รวมกับฐานชนิดอื่นก็มักจะใช้เป็นฐานอาคารหรือฐานไฟที่²

2. ภาพกนก หมายถึง ตัวภาพลึง,คนหรือยักษ์ในภาพเขียนไทยซึ่งมีใช้ตัวเอกที่ต้องการความปราณีบรรจง³

3. เสภาพาไล หมายถึง พื้นที่ส่วนที่ยื่นออกชายคาและมีเสารับเป็นเสภาพาไลไปตลอดแนวชายคา ดังเช่น พระอุโบสถวัดโพธิ์เป็นต้น

4. มหาอุค หมายถึง โบสถ์หรือวิหารที่มีผนังที่ปิดรอบด้านมีช่องทางเข้าออกเฉพาะประตูด้านหน้าและด้านหลังการปิดที่บั้นนี้เพื่อประโยชน์ในการทำพิธีที่เชื่อว่าจะให้ความขลังยิ่งเป็นลักษณะเฉพาะของ โบสถ์แบบอยุธยาแบบหนึ่งตัวอย่างเช่น โบสถ์วัดปราสาทจังหวัดนนทบุรีราวกลางพุทธศตวรรษที่ 25

5. ลายกำมะลอ มีสองประเภทคือ

ก. ลายปิดทองบนพื้นสี

ข. ลายปิดด้วยกระดาษใช้เป็นของชั่วคราว

6. สกุลช่าง หมายถึง ช่างฝีมือที่ผลิตงานในด้านศิลปะที่เป็นไปในทางที่คล้ายคลึงกันหรือกล่าวได้ว่าร่วมครุเดียวกันเป็นต้นงานฝีมือลายรดน้ำของสกุลช่างวัดเชิงหวายที่มีชื่อเสียงในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาพุทธศตวรรษที่ 24⁴

7. เสาอิง หมายถึง เสาที่ปรากฏเด่นออกมาจากผิวผนังเรียบเพื่อแสดงโครงสร้าง และจุดที่จะต้องรับน้ำหนักจาก โครงจั่วหลังคาที่อยู่ตอนบนการเรียกชื่อเสาอิงเป็นการเรียกจากลักษณะของเสาที่ดูเหมือนพืดคดผนังเสาชนิดนี้อาจจะมีผู้เรียกตามลักษณะที่มองเห็นว่าเสายกกระเปาะ⁵

² ไซติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรม และศิลปะเกี่ยวเนื่อง (พระนคร: การไฟฟ้าฝ่ายผลิต, 2518), หน้า 301.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 568.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 713.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 769.